

KAPITULLI IV: Fushat e betejës dhe spektatorët

Shpërthimi i Luftërave Ballkanike shkaktoi reagime dhe ndjenja të ndryshme në popujt e gadishullit. Të dyja palët ndërluftuese kishin mbështetës të zjarrtë dhe kundërshtarë po aq të zjarrtë. Në këtë konflikt të armatosur, asnjëra e shpallur zyrtarisht nga ana e Antantës dhe Fuqive të Qendrës u shoqërua, në të njëjtën kohë, me mbështetje entuziaste për “vëllezërit e të njëjtit besim dhe së njëjtës luftë”.

Luftërat Ballkanike nxitën një raund të ri diskutimesh politike dhe diplomatike rreth së ardhmes së rajonit. U rishfaqën plane për krijimin e shteteve të reja në provincat europiane të Perandorisë Osmane. Ndërkohë që qarqet politike po përpiqeshin ta shfrytëzonin këtë situatë të re për qëllimet e tyre, njerëzit e zakonshëm prekeshin nga shkatërrimet e luftës dhe nga pasiguria e vendosjes së paqes, ku fituesit mund të impononin kushtet e tyre, pa respektuar nevojat e të tjerëve. Ndjenja e solidaritetit ndërmjet popujve të etnive të ndryshme, dhe veçanërisht ndërmjet popujve sllavë, nga qarqet drejtuese të vendeve fqinje joluftuese u pa si rrezik serioz, dhe i tillë mbeti edhe shumë vite pas luftërave.

Burimet historike në këtë kapitull kanë si qëllim të pasqyrojnë qëndrimin e popujve të Ballkanit që gjendeshin nën regjime të ndryshme politike, ndaj Luftërave Ballkanike. Ato luhaten nga përfshirja e plotë në atmosferën e luftës, duke mbledhur dhe angazhuar trupa vullnetare, deri tek moskokëçarja dhe humori i mirë. Paralelisht me këto kundërveprime të natyrshme, shfaqeshin edhe plane kontradiktore, të një politike afatgjatë.

Iva. Provincat ballkanike të Perandorisë Osmane

Në provincat ballkanike të Perandorisë Osmane, Luftërat Ballkanike u pritën me shpresa jo të njëjta. Disa popuj u bashkuan me ushtrinë osmane, duke shpresuar të shkatërronin armiqtë dhe të ruanin integritetin e Perandorisë, ndërkohë që të tjerë po luftonin për shtetet e tyre kombëtare.

SHQIPËRIA. Meqë Shqipërisë i ishte dhënë autonomi e pjesshme, pak kohë përpara shpërthimit të Luftërave Ballkanike, qëndrimi i saj ndaj palëve luftuese nuk ishte i njëjtë. Qëllimi kryesor ishte të sigurohej, dhe po të ishte e mundur, të rritej shkalla e autonomisë në të gjitha tokat shqiptare. Kjo mund të arrihej duke vepruar në anën e fituesve dhe me mbështetjen e Fuqive të Mëdha. Humbjet osmane në Luftën e Parë Ballkanike i detyruan shqiptarët të hiqnin dorë nga strategjia e tyre tradicionale për autonomi; tashmë ata duhet të përpiqeshin për pavarësi të plotë. Megjithatë, interesat kontradiktore të Fuqive të Mëdha e bënë Shqipërinë e re që për disa vite të ndihej e pasigurtë, në qerthullin e intrigave diplomatike dhe sulmeve të armatosura.

IV-1. Vendime në lidhje me qëndrimin që duhet të mbajë Shqipëria në rast të një lufte ballkanike

– Shkup, më 14 tetor 1912

Dega e Komitetit “Shpëtimi” në Shkup, bashkë me atë të “Shoqnis së Zezë”, më 14. 10. 1912 mbajtën një mbledhje të jashtëzakonshme, me këtë urdhër dite: “Turqia ka për të bjerrë luftën. Pra, si me shpëtue Shqipnjin?”

Vendimet qenë:

- Me u drejtue nji proklamacion Fuqive të Mëdha.
- Me shënue nji delegacion për me shkëputë Malet e Shkodrës prej lidhjes që patën ba me Mal të Zi.
- Ky delegacion ka me pasë dhe një kompetencë të plotë për m’u marrë vesh me krahinat e tjera të Shqipnis e me shpëtue Shqipnjin prej rrezikut të coptimit.

Proklamacioni që u dha më 16. 10. 1912 me vulë të “Shoqnis së Zezë”, përmbante në disa rreshta këtë: “Shoqnia e Zezë”, përfaqësuese e popullit shqiptar, ka nderin me ju lajmëruë që Shqipnia i ka kapë armët jo për me forcue dominacionin e Turqisë ndër Ballkan, por për me i dalë zot tanësisë toksore e lirisë së Shqipnisë. Pra, qysh prej sodit, po Ju deklarojmë se sidoqë të jetë fati i armëve, shqiptarët nuk kanë me pranue për katër vilajetet, veçse një formë politike e një formë sundimi”.

Akte të Rilindjes Kombëtare Shqiptare, f. 255-256

“Shoqëria e Zezë për Shpëtim” (1911-1912) ishte një organizatë shqiptare kryengritëse dhe patriotike, e cila ishte aktive në disa qytete, si Vlorë, Gjirokastër, Korçë, Manastir, Shkup etj. Qëllimi i saj kryesor ishte bashkimi i vilajeteve të Shkodrës, Kosovës, Manastirit dhe Janinës në një njësi të pavarur politike, me administratë shqiptare dhe parlament të veçantë. Ishte një shoqëri me pikëpamje radikale dhe kryengritjen e armatosur e konsideronte si mjetin më të efektshëm për të arritur qëllimet e saj. Në vitet 1911-1912, ajo luajti një rol të rëndësishëm për organizimin dhe bashkërendimin e kryengritjeve kundër sundimit osman në Shqipëri. Gjithashtu, ajo mbajti lidhje të ngushta me shoqëritë patriotike jashtë vendit.

IV-2. Herbert Adams Gibonsi (një i ri që ndiqte studimet për histori, por që udhëtoi në Ballkan kur punonte për Kryqin e Kuq gjatë Luftërave Ballkanike) shkruan për mbrojtjen e Shkodrës nga shqiptarët

Shkodra ishte e rrethuar, por malazezve, që kishin mobilizuar jo më shumë se tridhjetë mijë veta, iu desh të angazhohen përgjatë gjithë dimrit. Kalaja e madhe e Taraboshit, malit të lartë që ngrihet mbi qytetin e Shkodrës dhe në pjesën jugore të liqenit ishte shumë e fortë për ushtrinë dhe artilerinë e tyre. Brenda qytetit të Shkodrës ishin shqiptarët dhe jo turqit që luftonin për kombin e tyre; ata organizuan dhe bënë një qëndresë mbrojtëse të shkëlqyer.

Gibbons, f. 274-275.

Përse në fillim të luftës shqiptarët mbështetën Perandorinë Osmane? A luftonin ata për sulltanin në Stamboll apo për çështjen e tyre kombëtare?

Cilat ishin anët pozitive dhe negative të kësaj politike?

► Fig. 51. Përpara se të largoheshin nga Shkodra: një nënë malazeze dhe i biri i saj përpara varrit të të atit, maj 1913

L'illustration, janar-dhjetor 1913, f. 449.

Shikoni me kujdes këtë fotografi. A mendoni se është një foto e natyrshme apo është pozuar enkas për kamerën?

IV-3. Telegram i Kryetarit të Qeverisë së Përkohshme të Vlorës, drejtuar ministrave të Punëve të Jashtme të Malit të Zi, Serbisë, Bullgarisë dhe Greqisë, më 29 nëntor 1912

Shpejtoj të vë në dijeni të Shkëlqesisë Suaj një ngjarje me një rëndësi të posaçme për jetën kombëtare të shqiptarëve.

Delegatët e tërë krahinave shqiptare, pa ndryshim feje, të mbledhur dje në formë asambleje kombëtare në qytetin e Vlorës, kanë shpallur Pavarësinë e Shqipërisë dhe kanë ngritur një Qeveri të Përkohëshme.

Shqiptarët gëzohen që mundën të hyjnë në familjen e popujve të lirë t'Orientit e, duke mos pasur për qëllim tjetër veçse të jetojnë në paqë me të gjitha shtetet fqinje, shpresojnë që ky ndryshim i jetës kombëtare edhe Qeveria e Përkohëshme kanë për t'u njohur prej Qeverisë së Madhërisë së Tijë Mbretërore;

Se çdo veprim armiqësor nga ana e ushtrive të Tij brenda në tokën kombëtare të tyre ka për të pushuar së vepruari edhe, se gjithë viset thjeshtë shqiptare të pushtuara sot prej ushtrive të Aleatëve kanë për t'u lëshuar prapë.

KRYETARI I QEVERISË SË PËRKOHËSHME

Ismail Qemali.

Qeveria e Përkohëshme e Vlorës... f. 42-43.

► Fig. 52. Kryengritës shqiptarë nga Mirdita që përgatiten të shkojnë në luftë kundër ushtrisë turke, 1912 (përpara Luftës Ballkanike)

Gjurmë të historisë kombëtare në Fototekën e Shkodrës, f. 127.

IV-4. Relacioni i konsullit austro-hungarez, dërguar Ministrisë së Punëve të Jashtme të Perandorisë Austro-Hungareze, Vlorë 30 Nëntor 1912

Me rastin e bisedimit që u bë sot në konsullatën tonë me Ismail Qemal beun⁵¹, në të cilin merrte pjesë edhe kolegu italian, i pari na siguroi se me vazhdimin e derisotëm të veprimeve administrative ai ishte shumë i kënaqur. Autoriteti i tij në pjesët e papushtuara të Shqipërisë po njihet pa kundërshtim, bile dhe vetë trupat dhe gjeneralët turq në këto

⁵¹ Ismail bej Qemali (1844-1919) lindi në Vlorë, në një familje të pasur feudale. Ai ndoqi shkollën fillore në qytetin e lindjes dhe më pas shkoi në kolegjin "Zosimea" të Janinës. Në vitin 1859, bashkë me familjen e tij u vendos në Stamboll, ku nisi një karrierë të shquar në administratën osmane; ai, gjithashtu, kontribuoi së tepërmi në fitoren e pavarësisë së Shqipërisë. Mori pjesë aktive në lëvizjen e Xhon Turqve, por e kundërshtoi politikën e tyre, kur ata vendosën regjimin e tyre autokratik. Me gjithë përpjekjet e Xhon Turqve kundër kandidaturës së tij për deputet, në dhjetor të vitit 1908 Ismail Qemali u zgjodh anëtar i parlamentit osman për sanxhakun e Beratit. Pas shpërthimit të Luftës së Parë Ballkanike, së bashku me një grup patriotësh të tjerë shqiptarë, ai organizoi një sërë takimesh me diasporën shqiptare, për të diskutuar çështjen shqiptare. I bëri publike pikëpamjet e tij lidhur me të ardhmen e Shqipërisë në disa artikuj dhe intervista, dhënë për gazetat e huaja. U kthye në Shqipëri më 19 nëntor dhe pas një mbledhjeje me përfaqësues nga të gjitha krahinat e banuara prej shqiptarësh, më 28 nëntor 1912 shpalli pavarësinë e Shqipërisë nga sundimi turk dhe u bë, kështu, kryeministri i parë shqiptar. Në vitin 1914 qeveria e tij dha dorëheqjen dhe nga fuqitë europiane u vendos si mbret i Shqipërisë një princ europian. Ismail Qemali vdiq në vitin 1919, në Itali dhe u varros në qytetin e tij të lindjes, Vlorë.

vise po mbajnë një qëndrim krejtësisht neutral. [...] Prej armatës turke të perëndimit ndodhen kontigjente të mëdha në Lushnjë nën Mahmut Pashën, në Këlcyrë nën Seit Pashën, në Berat nën Xhavit Pashën, në Leskovik nën Ali Riza Pashën. Këta trupa qenkan krejtësisht të demoralizuar, të lodhur dhe të zhveshur prej të gjitha gjërave të nevojshme.

*Ismail Qemali (Përmbledhje dokumentesh)
1888-1919, f. 246-47.*

Si ishte gjendja në tokat shqiptare në fund të luftës?

Përse po kërkonte *Qeveria e Përkohshme* të vendoste marrëdhënie të mira me aleatët ballkanikë?

A kishte kontradikta midis kërkesave të shqiptarëve, serbëve, bullgarëve dhe grekëve?

IV-5. Rreziqet që mund të sillte për paqen në Europë përcaktimi i kufijve të Shqipërisë, këndvështrim francez

Përfshirja e Europës në Çështjen Shqiptare

Në ç'mënyrë mund të kërcënojë paqen në Europë përcaktimi i kufijve të Shqipërisë tani? Arsyeja e këtij rreziku është e thjeshtë.

MAQEDONIA. Gjendja në Maqedoni⁵² ishte shumë më e ndërlikuar sesa në Shqipëri. Ndërkohë që pjesë të popullsisë kërkonin mundësinë për t'u bashkuar me shtetet kombëtare fqinje, ideja e autonomisë, sipas artikullit 23 të Traktatit të Berlinit të vitit 1878, u ngrit edhe një herë nga disa qarqe politike në emigracion.

IV-6. Memorandum i një grupi intelektualësh maqedonas që jetonin në Shën Peterburg, më 7 qershor 1913, drejtuar "Qeverive dhe shoqërisë së shteteve aleate të Ballkanit"

[...] Në emër të ligjit natyror, në emër të historisë, në emër të zgjidhjes praktike, vëllezër, ne ju lutemi të pranoni për informimin tuaj sa më poshtë vijon: Maqedonia popullohet nga një popull homogjen sllav, i cili ka historinë dhe mënyrën e vet të jetesës; në të kaluarën ka patur shtetin e tij, idealet e tij, e për rrjedhojë, ka të drejtën e vetëvendosjes;

Austro-Hungaria, e cila nuk mori pjesë në luftë, në të vërtetë nuk ka të drejtë të ndërhyjë në ndarjen e Turqisë Europiane midis aleatëve që kërkojnë të drejtën si pushtues dhe të kompensojnë sakrificat e mëdha njerëzore dhe financiare që bënë. Megjithatë, projekti për Shqipërinë, paraqitur nga qeveria e Vjenës, ka si qëllim vetëm t'u shkëpusë malazezve, serbëve dhe grekëve rezultatet kryesore të fitores. Fuqitë e Mëdha i dhanë shumë Austro-Hungarisë, duke miratuar parimisht një Shqipëri autonome, por është e qartë se kjo Shqipëri do të jetë e kufizur në madhësi, në mënyrë që të pajtojë dëshirat e Austrisë, me të drejtat e aleatëve fitimtarë ballkanikë.

Por, nëse ambicjet e Austrisë mbështeten pak a shumë nga Gjermania dhe Italia, aleatët ballkanikë kanë si mbështetje të natyrshme fuqitë e Antantës tripalëshe, doktrina e të cilave u shpall më 9 nëntor 1912 nga Z. Askuith, kryeministri britanik. Në banketin e shtruar nga kryetari i bashkisë, ai tha: "Fituesve nuk duhet t'u hiqet e drejta nga një fitore kaq e kushtueshme". Për rrjedhojë, dy grupet e rëndësishme të politikës europiane po grinden mes tyre mbi çështjen e Shqipërisë.

André Chéradame, L'Illustration, 3650, 8 shkurt 1913, f. 115.

Maqedonia duhet të jetë një shtet i pavarur, brenda kufijve të saj etnografikë, gjeografikë dhe kulturorë-historikë, me një qeveri përgjegjëse para një asambleje kushtetuese;

Shteti maqedonas duhet të jetë i veçuar dhe i barabartë, brenda një *bashkimi ballkanik* me kufij doganorë të përbashkët; në çështjet kishtarë, në Maqedoni është e nevojshme të rivendoset kisha e vjetër autoqefale e Ohrit, që më pas do të vendosë marrëdhëniet e saj kishtarë me kishat e tjera ortodokse: greke, ruse, bullgare, serbe, rumune dhe siriano-arabike;

⁵² Siç përkufizohej sipas qëndrimeve të ndryshme: shiko tabelën 13.

Në mënyrë që të vendosim një rregullim të brendshëm më të mirë të shtetit maqedonas, një autoritet përfaqësues (*asamble kombëtare kushtetuese*), i dalë nëpërmjet zgjedhjeve të përgjithshme, të mbikëqyrura nga vendet e tjera, duhet të mblidhet sa më shpejt të jetë e mundur në Selanik.

Vëllezër aleatë – çlirimtarë! Shpresojmë se fjalët tona do të mbërrijnë në zemrat dhe mendjet tuaja dhe ju, duke ndjekur shembullin e shtetit bujar të Rusisë dhe në interes të së ardhmes suaj, do ta mbështetni krijimin e menjëhershëm të një shteti të pavarur maqedonas, me anë të të cilit do të ruani paqen dhe harmoninë ndërmjet jush. Sa më shpejt, aq më mirë për ne të gjithë. Një zgjidhje e tillë rrjedh nga realizimi i idesë së madhe sllavo-helenike për një aleancë ballkanike; dhe kjo është, gjithashtu, ajo ç'kërkon nga ju kultura dhe drejtësia botërore.

Nënshkruar nga Dimitar Çupovski (mendohet të jetë autori), Gjorgji A. Georgov, G.K. Konstantinoviç, Nace D. Dimov, I.G. Georgov.

Odbrani tekstovi za istorijata na makedonskiot narod, f. 810-812.

? Cilat janë idetë politike kryesore në këtë dokument?

Sipas jush, përse ata po i referohen 'Rusisë bujare'?

Krahasoni tekstet II-4, II-6 dhe II-7: përpikuni të kuptoni se ç'kuptim ka '*bashkimi ballkanik*' në secilin nga këto raste.

? **Pyetje të përgjithshme mbi kapitullin IVa**

Cilat janë elementet e përbashkëta në pretendimet e qarqeve politike në Shqipëri dhe Maqedoni, në fund të Luftërave Ballkanike?

A kanë këto pretendime ndonjë gjë të përbashkët me ato të kombeve të tjera ballkanike dhe nëse po, në ç'aspekt?

Vini në dukje ndryshimet që ekzistojnë te këto pretendime dhe përpikuni të gjeni "zgjidhjen më të mirë".

► **Fig. 53. Diplomata dhe përfaqësues ushtarakë grekë e serbë në malin Kajmakçalan për të biseduar caktimin e kufijve për ciptimin e Maqedonisë**

IV-7. Ideja e një Maqedonie autonome, e vënë në pikëpyetje nga një gazetar francez, gusht 1912

A do ta vëmë në jetë këtë zhvillim që çon në autonominë e Maqedonisë? Ideja e një Maqedonie për maqedonasit ka përparuar këto pak vitet e fundit dhe synon të zëvendësojë idenë e një copëtimi më të rrezikshëm të Maqedonisë, dhe ndarjen e saj ndërmjet shteteve të ndryshme ballkanike. Por trazirat që e kanë shqetësuar vazhdimisht këtë provincë, duket se e kanë zanafillën tek një lëvizje bullgare, më shumë sesa tek një lëvizje maqedonase. Në këto kushte do të ishte e vështirë të organizohej autonomia e Maqedonisë, pa favorizuar krahun bullgar dhe duke sakrifikuar pjesë të tjera etnike. Kjo do të shkaktoje haptazi qëndresë të dëshpëruar, madje edhe në zemër të Maqedonisë. Së fundi, ne s'duhet të harrojmë se grekët dhe Kocovllehtë (rumunët) e Maqedonisë, nga frika e hegjemonisë së elementëve sllavë, mbështesin status quo-në. [...] Në këtë çast, një luftë ballkanike do të ishte me rrezik të madh për Europën. Europa, me mjetet që ka, duhet të bëjë përpjekje për ta shmangur këtë rrezik. Nuk ka gjë më të logjikshme se kjo.

Alberic Cahuet, "La situation en Turquie et la proposition Berchtold", *L'illustration*, 3626, 24, gusht 1912, f. 123.

IVb. Territoret ballkanike të Austro-Hungarisë

Sipas deklaratës zyrtare të shpallur në Vjenë, provincat ballkanike të Austro-Hungarisë duhej të qëndronin asnjëherë; por për shumë arsye, popullsia e tyre u ndie e përfshirë në këtë situatë shumë më tepër sesa kabineti qeveritar në kryeqytetin perandorak.

SLLOVENIA. Sllovenët treguan interesim të madh për Luftërat Ballkanike dhe ishte e qartë simpatia e tyre për kombet sllave të Jugut. Kjo luftë u paraqit si një luftë e kombeve të shtypur kundër zgjedhës turke, si një luftë kulturore dhe fetare (krishterimi kundër islamit) dhe gjithashtu, si një luftë për bashkimin e kombeve sllave të Jugut. Megjithëse politika e partive politike sllovene nuk kishte si qëllim të gjente mënyra për zgjidhjen e çështjes kombëtare sllovene jashtë kufijve të Austro-Hungarisë, ato besonin se çlirimi i kombeve sllave të Jugut do të forconte pozitat e kombeve sllave brenda Perandorisë Austro-Hungareze.

IV-8. “Lufta në Ballkan 1912/13”, libër i botuar në vitin 1914, bën një analizë të hollësishme të kombeve të përfshira në luftë, të shkaqeve dhe pasojave të luftës

Përpara Luftës – shkaqet e Luftës

...Dëshira e Serbisë për dalje në det

Është e qartë se Serbia nuk mund të zhvillohet siç duhet brenda këtyre kufijve. Nëse ajo do të marrë Serbinë e Vjetër, nga ku për të dalë në Adriatik rruga më e shkurtër kalon nëpër luginën e lumit Drin, për në portin e Shën Gjinit, Lezhës e Durrësit atëherë, asaj do t'i krijoheshin kushtet e nevojshme për një jetë dhe zhvillim ekonomik normal. [...]

...Bullgaria do t'i çlirojë maqedonasit

Edhe maqedonasit janë ngritur në këmbë, tani që vëllezërit e tyre ballkanas, më me fat, shkuan në luftë për t'u çliruar nga robëria e tmerrshme. Ata i harruan kontradiktat midis palëve dhe përqaftuan njëri-tjetrin me një frymë vëllazërore, për të luftuar për vendin amë. Disa prej tyre hynë në ushtrinë bullgare si vullnetarë, të tjerë dolën në mal; ata po luftojnë për lirinë që kanë kaq shumë kohë që e dëshirojnë dhe për të cilën kanë derdhur kaq shumë gjak. Ata u ngritën në këmbë për t'u hakmarrë ndaj padrejtësive dhe mizorive të panumërta, për t'u hakmarrë për nënat dhe baballarët, gratë dhe fëmijët e tyre. Tani nuk janë tërhequr në male për t'u fshehur nga turqit, ata u tërhoqën nga një shkëlqim i fortë që i lajmëronte një jetë të re në liri vendit amë. Për ta, dita e madhe kishte ardhur. [...]

...Greqia kërkon Kretën

Arsyeja që i bëri grekët të bashkohen me shtetet e Ballkanit në luftë kundër Turqisë, ishte ishulli i Kretës. [...]

Sidoqoftë, Greqia kishte edhe një sërë arsyesh të tjera për të sulmuar. Ashtu si dhe sllavët, grekët kishin vuajtur nën sundimin turk. Sidomos në Epir, turqit dhe shqiptarët i masakruan ata vazhdimisht. Paqe nuk kishte as në ishuj; pak përpara luftës, një kryengritje e ashpër kishte filluar në ishullin Samos.

Vojska na Balkanu [Lufta në Ballkan], f. 27, 42.

Sipas sllovenëve, cilat ishin shkaqet kryesore për shpërthimin e Luftërave Ballkanike?

A janë ata në dijeni të problemeve në Ballkan? Megjithëse sllovenët paraqesin interesat e shteteve kombëtare në Ballkan, përse ata nuk paraqesin edhe interesat e Perandorisë Osmane?

IV-9. Këndvështrim slloven mbi situatën në Maqedoni

Një mosmarrëveshje rreth Maqedonisë

Sigurisht sllovenët janë miq të popujve sllavë në Ballkan. Ata i kanë për zemër të gjithë këta popuj. Për këtë arsye u vjen shumë keq që serbët dhe bullgarët po grinden me njëri-tjetrin. Sllovenët nuk mbajnë anën e askujt dhe sillen si asnjëherë. Sidoqoftë, kjo s'do të thotë se ata janë shikues indiferentë të kësaj

mosmarrëveshjeje; sepse e dimë mirë që ajo që ka rëndësi këtu nuk është vetëm fati i grupeve të veçanta etnike, por fati i Ballkanit, i të gjithë sllavëve të Jugut dhe sllavëve në përgjithësi. Asnjë sllav nuk do të donte që të nxishte me tej këtë grindje; as edhe rusët, si vëllezërit më të mëdhenj, nuk ndërhyjnë drejtpërdrejt si arbitra në këtë konflikt. [...] “Fjala ruse” [“Ruskoje Slovo”] paralajmëron haptazi serbët – dhe nënkupton edhe bullgarët – se “në rast (luftë), ata nuk duhet të kërkojnë mbështetjen e Ruisë dhe as përkrahjen e Antantës... Një luftë tjetër ballkanike nuk duhet të zhvillohet në asnjë mënyrë. Fuqitë e Mëdha i kanë të gjitha mjetet e nevojshme për t’u dhënë fund kontradiktave dhe kokëfortësive të kota të njërës ose tjetrës palë. Një masë e mundshme është edhe pavarësia e Maqedonisë – është e qartë se një masë e tillë do të merret vetëm në rastin më të skajshëm, kur të

gjitha mjetet e tjera të mos jenë të suksesshme”. Opinioni i gazetës ruse nuk është diçka e re për botën. Nga qarqe më të ngushta në Ballkan dihej prej muajsh se ekziston një grup – pak a shumë i rëndësishëm – që kërkon të krijojë një Maqedoni të pavarur; ky është grupi i separatistëve. Ata veprojnë në fshehtësi dhe është e qartë përse. Por, nëse sigurojnë mbështetjen e një krahu të fortë siç është Rusia, ata mund të marrin zemër dhe shpejt mund të shtojnë radhët e përkrahësve dhe e ardhmja mund t’u buzëqeshë papritur.

Slovenec, 122, 31 maj 1913.

 Autori i këtij artikulli është Anton Bezensheku, një stenograf e përkthyes sloven që jetonte në Sofje. *Slovenec* [Sllloveni] ishte një gazetë e përditshme katolike.

KROACIA, duke qenë më pranë kombeve aleate të Ballkanit, i shihte më nga afër dhe më konkretisht Luftërat Ballkanike. Krahas materialeve analizuuese, disa kroatë botuan nëpër gazetatat e Zagrebit përshtypjet e tyre vetjake rreth vendeve ndërluftuese. Në të njëjtën kohë, të dyja këndvështrimet e vendeve ndërluftuese ishin subjekt kritikash, të shprehura nëpër karikatura.

IV-10. “Obzor” [Horizonti], gazetë e përditshme në Zagreb, 10 tetor 1912

LUFTA NË BALLKAN

Sigurisht që vendet e Ballkanit nuk hyjnë në luftë vetëm për të fituar një premtim të vogël për reforma në Turqi, por gjithashtu, me shpresën se do të fitojnë autonomi të plotë për provincat e krishtera ose të paktën, se do të zgjerojnë territoret e tyre (...) Sigurisht, suksesi përfundimtar i vendeve të Ballkanit varet nga gatishmëria që ata kanë për luftë, mirëkuptimi dhe vënia në jetë e interesave të përbashkëta. Nëse kjo Lidhje ka baza të forta, suksesi është i siguar; ata do të jenë në gjendje t’u bëjnë ballë si një bllok i vetëm, si një autoritet i ri, të gjitha përpjekjeve të jashtme.

 “Obzor” [Horizonti], që u botua midis viteve 1860-1941, ishte një nga gazetatat e përditshme më të lexuara në Zagreb. Në kohën kur shpërthyen Luftërat Ballkanike, redaktor i saj ishte Slavko Vodvarka.

 Duke u mbështetur në tekstin e mësipërm, thoni cili është qëndrimi i opinionit publik kroat ndaj Aleancës Ballkanike dhe ndaj Perandorisë Osmane?

► Fig. 54. Karikaturë kroate, 1912

RAT JE OBJAVLJEN!...

Koprive [Hithra] Revistë satirike, 1912.

🔑 Përkthim:
 -"He, hej, u shpall lufta!"
 -"Do t'jua tregoj unë se ç'është lufta e vërtetë!"

❓ Përse disa kroatë janë kaq entuziastë prej shpalljes së Luftës Ballkanike?
 A pasqyrohet asnjëherë zyrtare e Austro-Hungarisë në materialet e mësipërme?
 Ç'ngjashmëri dhe ç'ndryshime shikoni në qëndrimet e kroatëve dhe sllovenëve?

BOSNJË-HERCEGOVINA, si provincë e re e Austro-Hungarisë qysh nga viti 1908 dhe si pjesë e Perandorisë Osmane prej shekujsh, gjendej në një situatë të veçantë kur filluan Luftërat Ballkanike. Qeveria vendore duhej të qëndronte asnjëherë, por populli nuk ishte kaq i përmbajtur.

IV-11. Autoritetet vendore habsburgase morën masa të veçanta në Bosnjë-Hercegovinë

Që nga fillimi i Luftërave Ballkanike, kreu i qeverisë së vendit në Bosnjë-Hercegovinë, Oskar Potçioreku ka marrë shumë masa në Bosnjë dhe Hercegovinë, me qëllim që të përgatitet për luftë kundër Serbisë dhe Malit të Zi. Ai vetë, si dhe ministri i Luftës i Austro-Hungarisë kanë shumë dëshirë që kjo luftë të fillojë. Kështu që po presin për një arsye të vlefshme. Potçiorekut i janë shtuar funksionet ushtarake dhe është ngjitur në postin e inspektorit ushtarak dhe gradën e gjeneral-komandantit. Ka filluar mobilizimi i rekrutëve. Edhe përpara Luftës

së Parë Ballkanike, Potçioreku kishte përgatitur zbatimin e të ashtuquajturave masa speciale në Bosnjë dhe Hercegovinë, për të siguruar shpinën në rast të një lufte të mundshme kundër Serbisë. Kriza në Shkodër ishte një arsye e mirë për të vendosur këtë status special në Bosnjë dhe Hercegovinë, duke rënë dakord me ministrin e përbashkët të Financave, Bilinskin, dhe ministrin e përbashkët të Punëve të Jashtme, Bertholdin. Miratimi i perandorit për këtë veprim u dha më 1 maj dhe qysh më 3 maj 1913 u afishuan postera me informata rreth masave speciale në të gjithë Bosnjë-Hercegovinën. Me masat speciale, liritë e një pjese të qytetarëve u kufizuan ose u hoqën: disa nene të kushtetutës boshnjake u shfuqizuan, liria e veprimit dhe liria

e shtypit janë kufizuar. Ky status ka efekte shumë negative mbi të gjithë popullsinë e Bosnjës dhe Hercegovinës.

Madzar, *Balkanski ratovi i iznimne mjere u Bosni i Hercegovini ...*, f. 64-65.

? Ç'lloj masash u zbatuan në Bosnjë-Hercegovinë nga autoritetet habsburgase? A u morën këto masa vetëm për shkak të shpërthimit të Luftërave Ballkanike apo kishin edhe qëllime të tjera? Përse populli mbajti qëndrim negativ ndaj kësaj politike shtetërore?

IV-12. Ndalim i manifestimeve për mbledhjen e vullnetarëve në Bosnjë-Hercegovinë

Pas shoqërimit publik të 300 ushtarëve që shkuan vullnetarë në ushtrinë turke, në tetor 1912 manifestimet publike për të mbledhur vullnetarë u shpallën të jashtëligjshme. Në atë rast, së bashku me vullnetarët, një grup prej disa mijëra demonstruesish myslimanë marshoi nën flamujt e gjelbërt deri në stacionin hekurudhor. Ministria e përbashkët protestoi ndaj kësaj mbështetjeje publike për një nga palët e përfshira në luftë. Nëpër institucionet vendore u dërgua menjëherë një urdhër sipas të cilit, qysh nga 14 tetori, mbledhja e vullnetarëve ishte e ndaluar. Që nga kjo kohë, vullnetarët kaluan kufirin vetëm ilegalisht.

Ekmečić, Uticaj balkanskih ratova..., f. 416.

IV-13. Vullnetarë serbë në Bosnjë-Hercegovinë

Nuk ishte e lehtë të bëheshe anëtar i njësie vullnetare, veçanërisht kur bëhej fjalë për një njësi speciale. Për pranimin në njësitë e udhëhequra nga vojvodat [komandantët] Vojislav Tankosiç dhe Vuk Popoviç, kriteret ishin rreptësisht të përcaktuara, por shumë serbë donin të bënin pjesë në këto njësi. Megjithatë, vetëm burrat e gjatë mund të pranoheshin në këto njësi. Ndaj, para komandës së çetës së Tankosiçit kishte shumë situata të gëzueshme dhe të dëshpëruara. Sigurisht, i gëzuar ishte ai që pranohej dhe të dëshpëruar, madje edhe në vaj, ata që nuk pranoheshin për arsye të ndryshme, sidomos për shkak të moshës dhe gjendjes fizike. Në mes të atyre që nuk u pranuan nga vojvoda Tankosiç ishte edhe një djalë i shkurtër, i zeshkët. Ai ishte Gavril Principi.

Micevic, Srpski dobrovoljci u ratovima ..., f. 15-16.

? Përse të rinjtë shkojnë vullnetarë në një luftë ku vendi i tyre nuk merr pjesë? Krahasoni këtë prirje, me grumbullimin e vullnetarëve gjatë Luftës së Parë Botërore. A dini ndonjë rast kur të rinjtë dolën vullnetarë për të shkuar në luftë për arsye të tjera, përveç asaj të kombësisë (nga Europa Perëndimore në vendet e Ballkanit)?

? Pyetje të përgjithshme mbi kapitullin IVb

Përse disa nga popujt e provincave ballkanike të Austro-Hungarisë u përpoqën të merrnin pjesë drejtpërdrejt në Luftërat Ballkanike, ndërkohë që të tjerë veçse ndoqën me interes ato zhvillime, pa marrë pjesë drejtpërdrejt?

Në ç'masë ekziston tek ata ndjenja e përkatësisë së përbashkët apo besnikërisë së përbashkët për vendin ku jetojnë?

A mund ta krahasojmë këtë gjendje të tyre emocionale me ndjenjat e popujve që jetonin në provincat ballkanike të Perandorisë Osmane apo në shtetet kombëtare ballkanike?

? Pyetje të përgjithshme për kapitullin IV

Cilët ishin faktorët kryesorë që ndikuan për formimin e opinionit publik në Ballkan në fillim të Luftërave Ballkanike?

A mund të kishte besim Perandoria Osmane apo ajo Austro-Hungareze në besnikërinë e të gjithë qytetarëve të saj?